

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЗВИСЬК У РОМАНАХ
ГРИГОРА ТЮТЮННИКА «ВИР» ТА ВАСИЛЯ ЗЕМЛЯКА
«ЛЕБЕДИНА ЗГРАЯ»: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Незважаючи на довготривалий інтерес ономастів до стилістичних потенцій антропонімів, зокрема прізвиськ, в художньому тексті залишається актуальним компоративний аспект таких досліджень й донині.

Прізвисько – найменування, яке іноді дається людині (крім імені і прізвища) і містить в собі вказівну та певну рису характеру, зовнішності, діяльності, звичок людини. Н. В. Подольська визначає прізвисько як вид антропоніма, додаткове неофіційне ім'я, дане оточуючими людьми у відповідності з характерною рисою людини, обставиною, що супроводжує її у житті, за якоюсь аналогією, за походженням та іншими мотивами [2, с. 122].

На особливу поширеність і популярність прізвиськ вказує С. І. Зізін, називаючи їх вторинними іменами. Дослідник відзначає, що прізвисько за своєю суспільною цінністю було важливішим у сільській громаді, ніж особове ім'я [2, с. 89]. Значну увагу вивченню прізвиськ приділяли й інші мовознавці, зокрема А. Н. Никонов, В. В. Виноградов, М. Сумцов, З. Ніколаєнко, В. Німчук, Ю. Редько, В. Сімович та інші.

Одним із найпоширеніших способів номінації персонажа в романах Григора Тютюнника «Вир» та Василя Земляка «Лебедина згряя» є прізвисько. Ця одночленна антропонімна модель представлена в обох творах. Через прізвисько, надане тому чи іншому персонажеві, автор має додаткову змогу охарактеризувати героя, висловити власне чи соціальне ставлення до нього.

Іменуючи персонажів роману, Григорій Тютюнник не обійшов увагою прізвиська як найбільш влучні, образні характеристики, особливо популярні в народному середовищі.

У романі Григора Тютюнника «Вир» зафіксовано вісім прізвиськ: Вихтір, Двогубий, Зотич, Латочка, Семигласна, Стукач, Хлястик, Чуркін. Нами виявлено 68 випадків уживання цієї моделі.

Прізвиська виконують особливу оцінну функцію. За допомогою неофіційних найменувань, автор звертає увагу читача на певну зовнішню чи внутрішню характеристику персонажа. При цьому постання прізвиська спеціально роз'яснюється в тексті: *Біля гарби танцюючою ходою ішов молодий парубок Северин Джмелик – двогубий, прозваний так за те, що колись парубки «на чужій» розсікли йому навпіл губу* [3, с. 154]. *Біля Хоми сидів Андрій Блатулін, по вуличному Латочка. Є в нього на лівій щоці п'ятенце з конієчку завбільшки, ніби хтось, граючись, шевської смоли приліпив для розваги; та не відмивається воно, навіки прикипіло, через те і*

прозвали його **Латочкою** [3, с. 139].

Прізвиська – наймотивованіший вид антропонімії в художньому тексті з прямо або посередньо характеризуючою семантикою. До таких належить прізвисько **Хлястик**, яке уживається в тексті частіше ніж прізвище персонажа (Перехльостін) – 8 разів проти 5. За грубість і знущання над людьми **Перехльостіна Ніколи не звали по імені чи прізвищу, а дражили його як собаку, Хлястик**, і було кілька випадків, коли його хотіли прибити [3, с. 187].

Як слушно зазначає С. І. Зізін, прізвиська відрізняються індивідуальністю і часто влучно характеризують особу, зокрема її моральні якості: *Підійдеши до товариша **Стукача** – він все тобі розкаже* [3, с. 225].

У такій номінації особи закладається суб'єктивна оцінка. Наприклад, Чуркін – іронія у поєднанні з добродушністю: *Його люди дуже любили, поважали і жартома про себе називали «капітан Чуркін» (від слова вурка, вуркін, насмішувато – Чуркін* [3, с. 249].

Отже, через свою виразність прізвиська стають характеристичними, образними. Функціонування неофіційних найменувань у романі Григора Тютюнника «Вир» є типовою манерою автора.

Ономастикон художніх творів Василя Земляка містить антропоніми, які створюють химерію та філософічність роману «Лебедина згряя». На тлі зображення реальних подій з життя села химерним видається ім'я персонажа філософа Фабіяна: *То був чоловік дивний, вічно бідний. Ніяких писаних праць як філософ **Фабіян** не мав, але ж великий Сократ також за ціле життя не написав ні рядка* [1, с. 126].

Використовувані у романі В. Земляка «Лебедина згряя» прізвиська сприяють індивідуалізації образів, виступають головним засобом їх художньо-стилістичного осмислення: *А ви хто? ... Власник чумарки посміхнувся: – Звісно, вавілонянин, **Фабіян** по-тутешньому* [1, с. 39]. *Тепер носив напівпорожній рукав у кишені галіфе, зо що й прозвали його **Півторарукум*** [1, с. 145]. *За звичку сміятись у найтрагічніші хвилини прозвано виконавця Савку **Божевільним**, бо у кожному Вавілоні має бути свій божевільний для повноти картини* [1, с. 221].

Отже, у результаті дослідження функціонування певної антропонімної моделі у названих романах можна дійти висновку, що така форма номінації людини є досить поширеною. Василь Земляк, на відміну від Григора Тютюнника, послуговується прізвиськами для оцінної характеристики особи значно частіше, а саме 4,2 % проти 1,2 %. Така індивідуально-авторська манера є виразником концептуально-мовної картини світу обох письменників.

Список використаних джерел

1. Земляк В. С. Твори: в 4 т. – К., 1984. – Т. 3. Лебедина згряя.
2. Никонов В. А. Имя и общество. – М., 1974.

3. Тютюнник Г. М. Вир: Роман. – К., 1979.